

düsbed

DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

ISSN: 1308-6219 Nisan 2018 YIL-10 Sayı 20

Kitap İncelemesi / Book Review

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

31.03.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

05.04.2018

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk BİRCAN

Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü
ufuk.bircan@gmail.com

Michel Foucault, HERMENÖTİĞİN KÖKENİ

Çeviri: Şule Ciltaş SOLMAZ

Ayrıntı Yayınları, İstanbul

ISBN: 978-605-314-187-7

1. Baskı 2017, 141 Sayfa.

Foucault, 1980 sonbaharında Amerika’da Dartmouth, Kaliforniya, Berkley, Princeton ve New York Üniversitelerinde uzun süreli seminerler ve halka açık dersler vermiştir. Bu derslerin ilk versiyonu Thomas Keenan tarafından gözden geçirilmiştir. Foucault bu derslerde Öznellik ve Hakikat ile Hırityanlık ve İtiraf üzerine odaklanmıştır. Bu kitap Foucault’nun 1980’de Dartmouth Kolejinde verdiği dersleri ve çağdaş eklemeleri içermektedir. Dipnotlardan da anlaşılacağı üzere derslerin kendisi ve yayımlandığı şekli arasında farklılıklar vardır. Foucault, bu derslerde kendilik üzerine odaklanmıştır. Bu derslerin temel konusu kendilik tekniklerinin Ortaçağdaki izlerini sürerek itiraf mekanizması ele alarak modern öznenin soybilimini yapmaktır. Sözlükteki ilk anlamıyla edebi metinlerin ve İncil’in yorumlanması olarak tanımlanan hermenötik, Foucault’nun çalışmalarında modern kendiliğin soybilimi olarak ele alınmaktadır. Foucault, Nietzsche’ci soybilimi model olarak özne merkezli bir tarih görüşünü reddeder. Foucault bu bağlamda soybilim hakkında şunları söyler: "Bence kurucu öznenin vazgeçerek, öznenin bizzat kendisinden kurtulmak, başka bir deyişle, öznenin tarihsel bir örgü içerisinde kurulmasına açıklık getirebilecek bir analize ulaşmak gerekmektedir. İşte benim soybilim diye adlandırdığım şey bu. Yani, olaylar alanına göre, aşkın bir konumu olan ya da tarihin akışı içinde kendi bomboş kimliğiyle koşturan bir özneye gönderme yapmadan, bilgilerin, söylemlerin ve nesne alanlarının kurulmasını açıklayabilecek bir tarih biçimidir. Soybilim, geleneksel felsefenin öznesini başından atmayı önermekte, kendilik tekniklerinin bakış açısıyla taslağını çizme daha da önemlisi modern toplumda

kendilik hermenötüğü veya öznenin çözümlenmesinin yorumlanmasıdır. Foucault, bahsedilen bu başlıkları Hellenistik, Hristiyanlık, ve Modern Kartezyen kendilik ve öznelilik bağlamında ele alıp tartışmaktadır.

Foucault, 19. yy Fransız psikiyatrist François Leuret terapi tekniğı örneğı ile konuya giriş yapmıştır. Foucault âdeti olduğı üzere ilk bölümün girişinde konunun doğası gereğı 19. yy'da psikiyatristlerin hastalarını soğuk suyla yıkamak suretiyle tedavi etme çabalarından bahsetmektedir. Peki ama psikiyatrist bu şekilde ne elde etmektedir? Hastaya akıl durumuna ait bir şey öğretmemekte, 19. yy'ın tedavi şeklini göstermektedir. Bunun yerine doktor hastanın deliliğini kabul etmesini istemektedir. Bu açıkça dini pratiğın ve adli sürecin psikiyatrye dönüşümünün itirafıdır. Foucault'nun çözümlenmeleri, delilik, hastalık ve suçluluk ile ilgili erken çalışmaları hümanizmin temel savlarına meydan okurken, son çalışmalarındaki soybilimsel bakış açısı bu ilgisini pekiştirir, onun özellikle beni yaratma ve ben teknikleri hakkındaki görüşleri temel bir önem taşımaktadır. Foucault deliliğı, Deliliğın Tarihi adlı eserinde akıl ve akıl olmayan şekilde ele almıştır. Daha sonra oluşturulan söylemlerde hakikat oyunları ile akıl olmayan sorunsallaştırılmış ve "akıl hastalığı" şeklinde kurumsal bir alana sokulmuştur. Burada bu şekilde sorunsallaştırılan şey "delilik", kurulmuş olan deneyim ise "akıl hastalığı" olmuştur. Foucault, delilik, hastalık, dil, emek, suç ya da cinsellik gibi bir deneyime gönderme yapan bilgi alanının oluşumunu arkeolojik ve geneolojik yöntemle bu oluşuma özgü söylemsel pratiklerin ve hakikat oyunlarının analizini yaparak incelemiştir.

İtiraf etmek Batı dünyasında uzun zamandan beri üzerinde durulan bir kavramdır. Foucault, Ortaçağ'dan itibaren, Hristiyanlık ile birlikte başlayan itiraf geleneğinin, on yedinci yüzyılda hızlandırılarak ve itiraf edilecek hususların daha da ayrıntılandırılarak devam ettiğini söylemektedir. O, itirafın önceleri cinselliğın manastırlarda söyleme geçirilmesinden sonra 17.yy ile birlikte herkesi hedef alan bir uygulamaya dönüştüğünü ifade etmekte ve bu durumda itirafın bir pastoral iktidarın uygulanmasının hizmetine sokulduğunun altını çizmektedir. Foucault, Antikçağ'da hakikate ulaşmak için kendi kendini geliştirme çabasının, Descartes'ın "Hakikate ulaşmak istiyorsam, apaçık olan şeyleri görebilecek herhangi bir özne olmam yeter" dediğinde böyle bir çabanın artık rafa kaldırıldığını düşünmektedir. O, hakikat arayışını hakikat oyunu olarak görmekte ve bunun, doğru şeylerin keşfi değil; bir öznenin bazı şeyler hakkında söyleyebileceğı şeyin, doğru ya da yanlış sorunuyla bağlantılı olmasını belirleyen kurallar olduğuna işaret etmektedir.

Kilise itiraf yöntemleri Avrupa'da korunmuştur ama kilise iktidarı XIX. yüzyıldan sonra devlet iktidarına dönüşmüştür. İktidar bu sayede insanları konuşurarak iktidarını yeniden üretmekte ve toplumu işletmeyi kendisine vazife edinmiştir. Özne kendi üzerindeki denetimi, ben kaygısı adına hazzı reddeden ahlaki çilecilik Yunan ve Roma dönemlerinde görülmektedir. Ben kaygısı, öznelleşmeye vurgu yapan Hristiyan kültüründe daha baskıcı bir biçimde yeniden ortaya çıkarak öznelleşirmenin yükselişi ile beraber yönetilebilirlik de ortaya çıkmış ve belirli bir yaygınlık kazanmıştır. Foucault'ya göre öznelleştirme, her şeyden önce bir tabi kılınma, uyruklaştırılmadır. Hristiyanlıkta kendi ile uğraşmak Tanrı'nın iradesine karşı gelmekle nitelendirilmiştir. Kendilik tekniklerinin araştırılmasının en önemli amacı antik Yunan ve Roma'da öznenin hermenötüğünün eksikliğidir ki bunun tipik bir Hristiyan icadı olduğunun kanıtıdır. Hristiyan dönemde kendiliğın hermenötik çalışmaları keşişin, yöneticilerine düşüncelerini mütemediyen sözel olarak aktarması kanalıyla olur. Bu şekilde itirafın kendilik teknolojilerindeki hermenötik bağlantısı ortaya konmaktadır.

Foucault'nun özneye yaklaşımı, Batı medeniyetinde öznenin gelişiminde kendilik teknolojisi veya tekniklerin rolü ile diğer düşünürlerden ayrılır. Foucault bu teknolojileri sadece iki derste geliştirir. İlk derste geç kadim dönem pagan okullarında kullanılan tekniklerdir. Bu okulların amacı öğretilen teorilerden ziyade bireyi dönüştürmektir. Özgür ve özerk birey olarak özneyi ele alan Foucault, özneyi bir inşa olarak ele alır. Öznelilik insani bağlamı şekillendiren ilişkiler tarafından şekillendirilir. Foucault'ya göre bu ilişkiler her yerde mevcut olan yaygın iktidar ve itaat ilişkileridir.

Sonuç olarak Foucault, bu derslerde işlediği konuları daha sonraları Klasik Yunan ve Roma dönemlerinde öznellik ve hakikat arasında ele aldığı ilişkileri geliştirerek öznenin kendisiyle kurduğu ilişkiyi şekillendirmesini sağlayan tekniklerle ve esas olarak Antikçağ'ın cinselliği sorunsallaştırma biçimlerini geniş bir şekilde Cinselliğin Tarihi adlı eserinde ele almıştır. Cinselliğin Tarihi, kendilik pratiklerinden hareketle bir etik sorunsallaştırmalar tarihidir. Foucault, etiği “kendi kendisi ile ilişki” olarak tanımlamış ve cinsel davranışların ahlaki bir sorun haline gelmesini ve ahlaki davranış olarak nasıl kurulduğunu araştırmıştır. Dartmouth konferanslarında kendilik teknikleri Yunan ve Hıristiyanlık arasındaki çatışma halini verirken Berkley derslerinde kendilik üç değişik biçimde ele alınmıştır. İlk olarak Roma ve Yunanda kendilik incelemesi (gnomik kendilik) ve itiraf teknikleri kişinin özneleştirilmesinde kendinden üstte yer alan efendinin güç söylemine göre belirlenmiştir. İkinci olarak buna zıt şekilde dışarıdan değil bireyin iç tutumlarına bağlı olarak kendini keşfetmesine yönelik bir tutum sergilenmiştir (gnostik kendilik). Son olarak da Hıristiyanlığın hermenötik vasıtasıyla kendilik araştırmaları derinleştirilerek içindeki ötekiye araştırmaya yönelmiştir (gnoseolojik kendilik).